

ביאורים

האידיאל שאליו מכוון אותנו הרמב"ם בפרק זה הוא גבוה ולא קל להעפיל אליו. זוהי מטרה עליונה כל כך עד שהרמב"ם אומר שאדם המכוון את כל חייו על פי מטרה זו איננו נופל ממדרגת הנביאים. קל לנו להשלות את עצמנו לפעמים שכל מה שאנחנו עושים הוא לשם מטרה עליונה. אלא שלרוב, אנחנו מכופפים את המטרה אל האמצעים ולא מכוונים את האמצעים אל המטרה. אנחנו רוצים מאד לאכול אוכל טעים או רוצים לראות סרט, וסביב הרצון הזה אנחנו 'תופרים' איזו אידיאולוגיה. לא צריך להשלות את עצמנו. הלוואי ונגיע למדרגה שבה נחיה חיים מאוזנים בהם כל כוח מקבל את מקומו הנכון על פי הדרכת התורה כפי שלמדנו בפרק ד'. פרק ה' הוא חיים במדרגה אחרת. מדרגה שבה באמת מה שמעניין אותי בכל פעולה הוא האם הפעולה הזאת מקרבת אותי אל ה' או מרחיקה אותי ממנו. במדרגה זו כל מעשה קטן הוא בעל משמעות, שאם לא כן - הוא לא היה נעשה. זוהי המשמעות של דברי שלמה המלך במשלי: "בְּכָל דְרָכֶיךָ דַּעְהוּ", בכל פעולה שתעשה חפש כיצד אתה יודע דרכה את ה'. גם חכמים ביטאו בפרקי אבות את הרעיון הזה בתמציות: "וכל מעשֶׁיךָ יהיו לשם שְׁמַיִם". בחמשת המלים הללו, בתמצות וריכוז מדהים, ביטאו חז"ל עולם שלם. מדרגת חיים שמרימה את האדם לגבהים חדשים. לפגישה עם רצון ה' בכל צעד ושעל מחייו.

הרחבות

• מהי מדרגת משה רבנו בעבודת ה'?

לא אמר שהוא למטה מן הנביאים. בהמשך הספר [בפרק ז] מבחין הרמב"ם בין נבואת משה רבנו לשאר הנביאים (ובהרחבה ב'הקדמה לפרק חלק). כאן משרטט הרמב"ם את המדרגה הרוחנית של כלל הנביאים, אך מהי מדרגתו המיוחדת של משה רבנו?

"בהגיע איש מבני אדם... לענין שיהיה בו מספר עם בני אדם ומתעסק בצרכי גופו, ושכלו כולו בעת ההיא יהיה עם ה' יתברך והוא לפניו תמיד בלבו, ואף על פי שגופו עם בני אדם... זאת המדרגה איני אומר שהיא מדרגת כל הנביאים, רק אומר שהיא מדרגת משה רבנו עליו השלום... וזאת גם כן מדרגת האבות... כי תכלית כונתם כל ימי חייהם להמציא אומה שתדע השם ותעבדהו... ומפני זה זכו לזאת המדרגה" [מורה נבוכים ג, נא].

זוהי מדרגה גבוהה יותר מהמתואר כאן.

• התכלית - השגת ה' או אהבת ה'?

תכלית אחת, והיא: לְאַהֲבָה אֶת ה'. יש כאן סתירה: בתחילת הפרק כתב הרמב"ם שהתכלית היא השגת ה', ואילו בסוף הפרק כתב שהתכלית היא אהבת ה'. בהלכות תשובה מתברר הקשר ביניהם: "אינו אוהב הקב"ה אלא בדעת שידעהו, ועל פי הדעה תהיה האהבה אם מעט מעט ואם הרבה הרבה. לפיכך צריך האדם ליחד עצמו להבין ולהשכיל בחכמות ותבונות המודיעים לו את קונו" [הלכות תשובה י, ו]. המטרה הסופית היא אהבת ה', אבל הדרך להגיע אליה היא ידיעת ה'. לכן פתח הרמב"ם בידיעה וסיים באהבה.

• "בכל דרכיך דעהו" - אפילו לדבר עבירה" [ברכות סג].

אֶפְלוּ הִיְתָה בּוֹ עֲבֵרָה בְּצַד מִן הַצְּדִידִים. כאן הסביר הרמב"ם, שגם במעשה שנראה כעבירה צריך לכוון לשם שמים. בפירוש המשנה הסביר הרמב"ם באופן שונה שמדובר במעשה עבירה ממש: "שישים בלבו אהבת האל והאמונה בו אפילו בעת המרי והכעס והרוגז" [פירוש הרמב"ם, ברכות ט, ה]. ברוח זו כתב הרב קוק: "התשובה היא תמיד שרויה בלב, אפילו בעת החטא עצמו" - "אם האדם עלול תמיד למכשול, להיות פוגם בצדק ובמוסר, אין זה פוגם את שלמותו. מאחר שעיקר יסוד השלמות שלו היא העריגה והחפץ הקבוע אל השלמות, והחפץ הזה הוא יסוד התשובה" [אורות התשובה ו, ב; ה, ו].

שאלות לדיון

מדוע מי שכל מעשיו לשם שמיים הוא במדרגת נביא או קרוב לה?

"בְּכָל דְרָכֶיךָ דַּעְהוּ" - "וְאֶפְלוּ בְּדָבָר עֲבֵרָה" - איך אתה מבין את מאמר חז"ל?

וְדַע, כִּי זֹאת הַמְּדֻרָגָה הִיא מְדֻרָגָה עֲלִיּוֹנָה מְאֹד וְקִשְׁיָהּ, וְלֹא יִשְׁיֹגְהָ אֲלָא מְעַט, וְאַחֲרֵי הַרְגֵּל גָּדוֹל מְאֹד. וְכִשְׁתַּדְּמִן מְצִיאֹת אָדָם שְׂזָה עֲנִינּוּ - לֹא אִמְרָ שֶׁהוּא לְמִטָּה מִן הַנְּבִיאִים, רְצוֹנִי לֹמַר: שֶׁהוּא יִנְהִיג כַּחוֹת נַפְשׁוֹ כְּלָם, וְיִשִּׁים תְּכֵלֶתֶם ה' יִתְעַלֶּה לְבָד, וְלֹא יַעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה גָדוֹל וְלֹא קָטָן, וְלֹא יְדַבֵּר מִלָּה, אֲלָא אִם זֶה הַמַּעֲשֶׂה אוֹ זֶה הַדְּבָר יִבְיִאוּ אֶל מַעֲלָה, אוֹ אֶל מַה שְׂיִבְיֵא לְמַעֲלָה, וְהוּא יִחְשַׁב וְיִתְבּוֹנֵן בְּכָל מַעֲשֶׂה וְתַנּוּעָה, וְיִרְאֶה הַמְּבִיא הוּא אֶל הַתְּכֵלֶת הִיא אוֹ אֵינוֹ מְבִיא, וְאֵז יַעֲשֶׂהוּ.

זוהוּ הוּא אֲשֶׁר דָּרַשׁ מִמֶּנּוּ יִתְעַלֶּה שְׂנִכּוֹן אֱלִיּוֹ, בְּאִמְרוֹ: "וְאַהֲבַת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ" (דברים ו, ה), רְצוֹנִי לֹמַר: בְּכָל חֲלָקֵי נַפְשְׁךָ, שֶׁתִּשִּׁים תְּכֵלֶתֶת כָּל חֲלָק מִמֶּנָּה תְּכֵלֶתֶת אַחַת, וְהִיא: לְאַהֲבָה אֶת ה'. וְכִבְרָ זְרוּזוֹ הַנְּבִיאִים עֲלֵיהֶם הַשְּׁלוֹם גַּם כֵּן עַל זֶה הָעֲנִין, וְאִמְרוֹ: "בְּכָל דְרָכֶיךָ דַּעְהוּ" (משלי ג, ו), וּפְרָשׁוּ הַחֲכָמִים וְאִמְרוֹ: "וְאֶפְלוּ בְּדָבָר עֲבֵרָה" (ברכות סג ע"א), כְּלוֹמַר: שֶׁתִּשִּׁים לְפַעֲלָה הוּא תְּכֵלֶתֶת כְּלָפֵי הָאֱמֶת, אֶפְלוּ הִיְתָה בּוֹ עֲבֵרָה בְּצַד מִן הַצְּדִידִים. וְכִבְרָ כָּלֵלוּ הַחֲכָמִים עֲלֵיהֶם הַשְּׁלוֹם זֶה הָעֲנִין כְּלוּ בְּקֶצֶר שְׁבָאֲמָרִים, וְהִקְפִּיּוּ הָעֲנִין הַקָּפָה שְׁלֵמָה עַד מְאֹד, עַד שֶׁאַתָּה, אִם תִּבְחַן קֶצֶר אוֹתָן הַמְּלִים, אֵיךְ הִבִּיעוּ זֶה הָעֲנִין הַגָּדוֹל וְהַעֲצוּם אֲשֶׁר כִּבְרָ חֲבָרוּ בּוֹ חֲבָרִים וְלֹא הִכִּילוּהוּ - תִּדַּע שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָח אֱלֹהֵי בְּלֵא סַפֵּק, וְהוּא אִמְרָם בְּצוּוּיֵיהֶם: "וְכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שְׁמַיִם" (אבות ב, טו). וְזוֹ הוּא הָעֲנִין אֲשֶׁר בְּאִרְנוֹהוּ בְּזֶה הַפָּרָק. וְזוֹ שְׁעוֹר מַה שֶׁרְאִינוּהוּ רְאוּי לְהַזְכֵּר הֵנָּה לְפִי אֱלוֹ הַהַקְדָּמוֹת.

כל מעשיו לשם שמים